

Na ceste k rodovej rovnosti v akademickom prostredí

Lubica Kobová

SZAPUOVÁ, Mariana - KICZKOVÁ, Zuzana - ZEZULOVÁ, Jana (eds.): *Na ceste k rodovej rovnosti. Ženy a muži v akademickom prostredí*. Bratislava: IRIS 2009, 419 s.

Publikáciu *Na ceste k rodovej rovnosti* zvonku spoznáte jednoducho - podľa obálky, totožnej s tou na knihe Etely Farkašovej *Na ceste k vlastnej izbe* (1). Je druhou v 'neoficiálnej edícii' feministickej filozofie a výskumu, ktorú spolu s vydavateľom Milanom Štefankom a vydavateľstvom IRIS pripravujú filozofky Katedry filozofie a dejín filozofie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Centra rodových štúdií na tej istej fakulte. Spoznáte ju aj zvnútra - editorky a autorky sa výskumnými problémami analyzovanými v publikácii zaoberajú dlho a predpokladám, že nielen pre mňa sa na Slovensku stali reprezentantkami feministickej epistemológie, teórie vedy a feministického historického výskumu. Ako konštatujú v predslove, „o skúmanie problematiky rodových vzťahov a rodovej rovnosti v oblasti vysokých škôl máme hlboký a dlhodobý záujem, ktorý má aj ďalšie dôvody. Ide totiž o problematiku, ktorú zasadzujeme do rámca feministickej teórie a filozofie, teda do oblasti, ktorej sa profesionálne venujeme už niekoľko rokov.“ (S. 8.)

Samotný titul knihy o jej tematickom zameraní veľa nenapovedá, výstižnejší je jej podtitul - ženy a muži v akademickom prostredí. Pre spresnenie by sa žiadalo dodať, že medzi tieto ženy a mužov celkom nepatria študentky, študenti a všetky nepedagogické a nevedecké pracovníčky a pracovníci (napr. pracovníčky edičných oddelení, ale ani tie a tí, ktorí pôsobia na ústavoch telovýchovy či jazykov). Výskumný projekt, ktorého výsledkom je táto publikácia, sa zaoberal situáciou vyučujúcich a výskumníkov a výskumníčok na vysokých školách. Kým v roku 2002 skúmali Etela Farkašová, Zuzana Kiczková a Mariana Szapuová zastúpenie žien na vlastnom pracovisku, Filozofickej fakulte UK (2), o niekoľko rokov neskôr sa ich výskumnou vzorkou stalo päť vysokých škôl - Technická univerzita v Košiciach, Prešovská univerzita, Technická univerzita vo Zvolene, Trnavská univerzita a Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.

Publikácia, ako už napísala recenzentka v časopise *Sociológia* (3), má charakter „správy z výskumu“ a jej usporiadanie do veľkej miery sleduje samotný výskumný proces. Preskočím teraz prvú časť publikácie venujúcu sa filozofickému pohľadu na „ženy, vedu a feminizmus“ (s. 21) a pristúpim k častiam využívajúcim predovšetkým sociologické a historické metódy a v stručnosti výskumný postup predstavím. Výskumníčky najskôr analyzovali celoslovenskú situáciu postavenia žien a mužov na vysokých školách z pohľadu aktuálnych štatistík a verejne dostupných informácií (5. kapitola). Aj na základe týchto zistení uskutočnili (korešpondenčný) dotazníkový výskum na piatich uvedených školách. Po ňom zorganizovali diskusie vo fokusových skupinách na vysokých školách v Nitre, Prešove a Košiciach a napokon zrealizovali 12 rozhovorov na jednej technickej univerzite. Množstvo dát získaných z 386 vrátených dotazníkov pozostávajúcich zo 78 otázok, troch niekoľkohodinových diskusií vo fokusových skupinách a 12 tiež niekoľkohodinových rozhovorov a štatistických súborov pochádzajúcich najmä z Ústavu informácií a prognóz školstva je obrovské. Celá publikácia sa snaží sprístupniť ich v najväčšej možnej miere a v takej podobe, ktorá by umožňovala nielen identifikáciu s prístupom výskumníčok, ale ponúkala by aj možnosti ďalších interpretácií.

Stručné zhrnutie zistení je preto prakticky nemožné, aj samotná časť publikácie Záver, ktorá ho robí, naň potrebuje jedenásť strán. Ak by ste si však mali prečítať z tejto obsiahlej publikácie len veľmi malú časť, odporúčam prečítať si práve ten. Viaceré jeho konštatovania -

napriek svojej akoby nevzrušivej, skôr opisnej podobe - pre tých a tie, čo pôsobia v prostredí, ktoré sa často považuje za rovnostárske a ktoré udeľuje profesionálne uznanie aj financie 'každému podľa jeho zásluh', môžu zniet' alarmujúco. Alebo sa s nimi môžu aj stotožniť a ďalšiu rezonanciu s pohľadmi a názormi výskumníčov aj respondentiek a respondentov výskumu môžu hľadať v jednotlivých textoch. Predpokladám, že čitateľky a čitatelia z vysokých škôl budú publikáciu čítať do istej miery aj selektívne, podľa ich vlastnej pozície v tomto prostredí a podľa ich vlastných skúseností. Aj ja som publikáciu čítala ako 31-ročná doktorandka na katedre humanitného zamerania a premýšľala som popritom o sebe, svojich kolegyniach, kolegoch, našich motiváciách, o tom, prečo sa venujeme filozofii a rôznemu ďalšiemu výskumu a aktivitám, ktoré sa v súčasnosti - z hľadiska celospoločenského aj finančného uznania - nepovažujú za práve atraktívne. A zaujali ma nasledovné skutočnosti a ich interpretácie.

Ak aj študentky na niektorých fakultách vysokých škôl (často sú to fakulty humanitných vied či filozofické) tvoria v porovnaní so študentmi väčšinu, nevyplýva z toho, že väčšinu tam budú (v porovnaní s docentmi a profesormi) tvoriť aj docentky či profesorky. Znázornením tohto faktu je graf, v ktorom sa pretínajú dve krivky. Horizontálna os grafu je vymedzená postupnosťou od počtu študentiek a študentov, cez doktorandky a doktorandov, odborné asistentky a asistentov, docentky a docentov až po profesorky a profesorov. Vertikálne os grafu znázorňuje percentuálny podiel. Krivky zastupujú raz percentuálny podiel žien na horeuvedených pozíciách, potom zase mužov. Krivka reprezentujúca ženy má - v prípade všetkých skúmaných vysokých škôl - klesajúcu a krivka reprezentujúca mužov - opäť v prípade všetkých skúmaných vysokých škôl - zase rastúcu tendenciu. V prípade netechnických vysokých škôl sa tieto krivky pretnú.

Autorky štúdií sa nezaoberajú tým, prečo dochádza k 'odlivu' žien z vysokých škôl pri prechode z magisterského štúdia na doktorandské. Ale veľmi podrobne, v rôznych častiach výskumu, pátrajú po príčinách klesajúceho počtu žien na prestížnejších priečkach vedecko-pedagogického akademického statusu (a potom aj v rozhodovacích funkciách v akademickej samospráve). Ktoré to teda sú (ak ste si už samy a sami pre seba neodpovedali)? Napríklad, už dotazníkový výskum (pozri najmä s. 157 - 161) a ďalej aj rozhovory ukazujú, že ženy majú vyššie pedagogické úväzky. A hoci učenie by malo byť pre získanie vedecko-pedagogického titulu dôležité, nie je rozhodujúce. Práve naopak, čas strávený (aj) učením chýba vtedy, keď sa zamestnankyne a zamestnanci vysokých škôl v dvojjedinej pozícii výskumníkov aj učiteľov, výskumníčov a učiteľiek majú venovať výskumu. Diskutujúci vo fokusových skupinách navyše prišli s postrehom, že učením sú preťažené najmä mladšie kolegyně a kolegovia. V kombinácii s (aj medzi vysokoškolskými pracovníčkami a pracovníkmi) stále dominujúcim usporiadaním osobného života ako párového a rodinného, v ktorom svoje miesto zohráva aj výchova detí a starostlivosť o ne, tieto konštatovania vykresľujú nie veľmi lákavý obraz možnej akademickej kariéry. Vo vyššie opísaných ohľadoch je nepriaznivý najmä pre mladé ženy. Ako totiž vyplýva z rozhovorov s desiatimi ženami a dvomi mužmi, ani čas trávený mimo práce starostlivosťou o deti či starších rodičov a prácou v domácnosti nie je medzi partnerkou a partnerom vonkoncom rozdelený symetricky. Hoci sa partneri akademičiek ujímali časti starostlivosti o deti, neujímali sa v porovnateľnej miere práce v domácnosti.

Čo keď sa presunieme do vyšších vekových kategórií a do vyšších vedecko-pedagogických pozícií? Deti sú 'odrasené' a ak aj celkom nie, tak sú samostatnejšie a o zodpovednosť za ich výchovu, vzdelávanie a hlavne o čas, kedy na ne dozerá niekto iný, sa rodičia delia s ďalšími inštitúciami - najmä so školami. Aj tak je počet docentiek a profesoriek neporovnateľne nižší

než počet profesorov, napr. docentiek je z celkového počtu docentiek a docentov na Slovensku 32 %, zo skúmaných vysokých škôl je ich najviac na UKF v Nitre - 48 %, profesorky zase tvorili v roku 2004 z celkového počtu profesoriek a profesorov 14 %, pričom najmenej - 4 % - ich bolo na Technickej univerzite vo Zvolene. Podľa 72 % žien odpovedajúcich v dotazníku sa tu k slovu dostávajú najmä mužské neformálne siete. V tomto názore sa ženy od mužov výrazne líšia, za dôležité tieto siete považuje 36 % mužov (pozri najmä s. 221 - 225). Na druhej strane táto, ako hovorí v rozhovore jedna výskumníčka, 'vnútro-politická' situácia na katedrách a fakultách ženám v niektorých prípadoch môže v získavaní vedecko-pedagogických titulov a aj v obsadzovaní pozícií vo vysokoškolskej samospráve a decíznej sfére aj 'pomôcť' - do rozhodovacích pozícií ženy prichádzajú aj vtedy, ak by muž na ich mieste mohol byť ohrozením pre iného muža. Alebo sa cesta žien za vedecko-pedagogickými titulmi inštrumentalizuje v prospech zabezpečenia prevádzky vysokej školy. Dokladá to aj úryvok z rozhovoru - „no viete, ono je to aj o garantoch študijných odborov" (s. 389). Podobných zdanlivých protirečení nájdeme v publikácii viacero. Ďalším je napríklad to, že nárast počtu žien na niektorých pozíciách vyplýva z odchodu mužov z vysokých škôl, ktorý je vynútený kombináciou pretrvávajúcej životel'skej roly mužov a nízkych zárobkov na vysokých školách. Aj na týchto príkladoch vidno, že to, čo treba vo výskume rodovej rovnosti, alebo presnejšie povedané rodovej nerovnosti sledovať, nie sú len kvantitatívne ukazovatele zastúpenia žien na rôznych miestach. Počty žien a mužov sú dôležité, ale často sa tak stáva, že 'rodom' sú len ženy. Ak rod označuje mocenské vzťahy, je treba skúmať ich dynamiku často nielen v jednej vymedzenej oblasti (vymedzenej napr. jedným výskumným problémom, jednou tabuľkou, jedným ukazovateľom), ale vnímať súčinnosť, vzájomné pôsobenie mocenských vzťahov v rôznych oblastiach.

Čo 'robí rod', čo spôsobuje a ako aj jednotliví ľudia 'robia rod', možno v publikácii sledovať najmä v posledných dvoch častiach knihy - v analýze fokusových skupín a rozhovorov. Vedené viac úsilím o rekonštrukciu postojov a názorov účastníčok a účastníkov výskumu a aj o rekonštrukciu výskumných situácií než úsilím o produkovanie zovšeobecnení, dostávajú v týchto častiach knihy veľký priestor úryvky z údajov - prehovory z diskusií a z rozhovorov. Niektoré z nich by bolo možné považovať za pitoreskné či dokonca za karikatúry mnohých predstáv o akademickom prostredí, ak by nestelesňovali skúsenosť a 'pravdu' hovoriacich. Na čitateľky a čitateľov možno po takmer neuveriteľných 'škandáloch' na vysokých školách na Slovensku, ktoré poznajú z médií, a predpokladám, že - žiaľ - aj z vlastnej skúsenosti života na vysokých školách, nebudú pôsobiť až tak šokujúco. Predpokladám však, že snaha šokovať cieľom publikácie nie je. Zhromaždené dáta poskytujú pre každú a každého, kto má dočinenia s vysokými školami, dostatok zádrapčivého materiálu, pomocou ktorého môže formulovať svoje skúsenosti, a časom snáď aj požiadavky a návrhy. V tomto je kvantita prezentovaných dát v publikácii výhodou, nevýhodou je ale vtedy, ak sú čitateľky a čitatelia práve v situácii akademikov, ktorí majú času málo a ten, ktorý im zostáva po starostlivosti o rodinu, učení a množstve administratívy, by mali sústrediť práve na výskum v svojej - pravdepodobne úzko definovanej, disciplinárnej - oblasti.

Pri rozhodovaní, čo z tejto obsiahlej publikácie čítať, môže pomôcť aj to, že autorky triedia rozsiahly materiál a premýšľajú o ňom z mnohorakých perspektív. Katarína Čavojská vo svojej štúdiu analyzujúcej diskusie vo fokusových skupinách pomocou otvoreného kódovania vymedzuje hlavné témy diskusií (okrem pozície žien sú to aj motívy pôsobenia na univerzite alebo problém akceptácie pedagogickej a vedecko-výskumnej činnosti a spokojnosti s týmito činnosťami). Radomír Masaryk, pracujúci s tým istým materiálom, sa zameriava na „stávanie sa profesorkou". Zuzana Kiczková a Mariana Szapuová analyzujú naratívne rozhovory. Szapuová sleduje tvorbu skleneného stropu, na ktorý ženy narážajú tak v akademických

funkciách, v riadiacich a rozhodovacích pozíciách, ako aj v postupe vo vedecko-pedagogických hodnotiach. Kiczková zasa identifikuje, do akej miery a akými spôsobmi akademičky a akademici v rozhovoroch preukazovali rodovú citlivosť.

Tematickému zameraniu ostatných dvoch autoriek zodpovedá aj ich perspektíva pri analýze dotazníkov, ktorá je obsahom tretej časti publikácie. Príspevok Jarmily Filadelfiovej v tejto časti analyzujúcej výsledky dotazníkového výskumu opisuje účastníčky a účastníkov. Jana Zezulová vo svojej štúdií skúmajúcej mieru spokojnosti či nespokojnosti s aspektmi profesionálneho života akademičiek a akademikov pomenúva ich pohľad na samých seba ako „nespokojnú spokojnosť“ (s. 149). Vzhľadom na už hore uvedenú úvahu o bariérach v akademickom živote žien je symptomatické, že najväčší nepomer medzi mužmi a ženami sa pri analýze ich spokojnosti a nespokojnosti prejavuje v kvantite publikačnej činnosti a v účasti na zahraničných stážach. Predstavu o tom, ako sa vzťahuje výskum konkrétnych piatich vysokých škôl k celku vysokého školstva v Slovenskej republike, umožňuje analýza celoslovenských štatistík o postavení žien a mužov vo sfére vysokých škôl.

Ako v predslove píše editorky publikácie Mariana Szapuová, Zuzana Kiczková a Jana Zezulová, ich práca „nespočívala len v zostavovaní rukopisu. Editorky vypracovali výskumný projekt ako celok vrátane metodológie a kontinuálne participovali na realizácii jednotlivých výskumných fáz.“ (S. 10.) Filozofickú argumentáciu editoriek aj ich kolegyne z Centra rodových štúdií a Katedry filozofie a dejín filozofie na Filozofickej fakulte UK, ktorá by mala objasňovať východiská, princípy a zámery výskumného projektu, obsahujú štyri príspevky v úvodnej časti publikácie. Etela Farkašová sa dlhodobo venuje feministickým teóriám stanoviska a vo svojej štúdií podrobne dokumentuje (nielen) ich historický vývoj. Spolu s Marianou Szapuovou odklínajú subjekt poznania o. i. aj pomocou kontextuálneho empirizmu Helen Longino a problematizovanie „epistemologickej hodnoty zaujatosti“ (s. 28) považujú za relevantné aj pre skúmanie zaujatosti v inštitucionalizovanej produkcii poznania, na vysokých školách. Jana Zezulová predstavuje koncepciu sociologičky Nicky Le Feuvre, ktorá opisuje stratégie konania žien v miestach mužskej dominancie. Tie posudzuje jednak z pohľadu na to, čo tieto stratégie 'robia s rodom' (hovorí o uplatňovaní femininnych hodnôt, potom o zástupnej mužskosti a rodovej subverzii) a aj z pohľadu na vytváranie vzťahu k 'dominantnej mužskej kultúre' (normatívna adhézia, strategická rezistencia, kritický odstup). Zuzana Kiczková vo svojej úvodnej štúdií zase približuje, ako možno v rodovom výskume využiť naratívny rozhovor, metodologický prístup nemeckej biografickej školy, s ktorým má autorka skúsenosti najmä z výskumu biografických rozprávání žien. (4)

Ak by sa niekomu výskum a publikácia zaoberajúce sa „len“ výsekom z života na vysokých školách na Slovensku zdali „málo“, rada ju alebo jeho ubezpečím, že explicitne aj implicitne nastolených otázok je v publikácii nepreberné množstvo. Ako som sa snažila vysvetliť, rod označuje mocenské vzťahy. Ako taký ho možno síce metodologicky izolovať, tým sa však jeho prepojenie s mocenskými vzťahmi, ktoré možno označovať aj prostredníctvom iných konceptov (napr. etnicity, ekonomického - triedneho - statusu, občianstva, politického vplyvu atď.), nestratí - jeho zvýznamnenie sa len uprednostní pred inými. Práve v týchto zvýznamneniach sa formulujú v textoch prítomné - aj z ich interakcie s čitateľkami plynúce - otázky. Rada by som na tomto mieste nastolila dve. Jednu podružnejšiu, druhú možno zásadnejšieho významu.

Štúdie ôsmich autoriek (5), ktoré prešli očami a počítačmi editoriek publikácie a jej jazykového redaktora, hovoria istým jazykom. Používajú termíny feministického výskumu a prostredníctvom jazyka zvýznamňujú rodové aspekty života na vysokých školách. Pre autorky texty v tejto oblasti výskumu nie sú prvé, a preto podľa môjho názoru možno publikáciu

sledovať aj z pohľadu jej jazykovej politiky - vykazuje kohéziu, ktorá sa budovala vo výskumnej práci výskumníčov 'v teréne', pri písaní, za počítačmi, aj vo vzájomných diskusiách. Prekvapujúce sú preto stopy anglicizmov. V texte sa napríklad politická stratégia uplatňovanie rodového hľadiska (uznávam, nie je to práve najelegantnejšie pomenovanie politického prístupu) spomína ako „gender mainstreaming“ aj v takom slovnom spojení ako „gender mainstreamingová politika“ (s. 63). Zdá sa tiež, že výskumníčky s účastníkmi a účastníkmi výskumu nerobili rozhovory, ale „interview“ (s. 305 a ďalšie). Text Radomíra Masaryka je ozvláštnený nielen metódou „experimentálneho písania“, t. j. vkladáním fiktívneho rozhovoru Mgr. Nádejnej a Prof. Skúsenej na úvod jednotlivých analytických podkapitol textu, zaujímavý je aj svojim manažérskym diskurzom, ktorý na niektorých miestach pôsobí nepatrične (napr. vo vete: „Podľa nás budú primárnymi problémami skôr identifikácia sa mladšej ženy s primárnou úlohou manažérky vlastnej domácnosti a nerovnomerné rozdelenie kompetencií a exekutívnych úloh pri domácich prácach než samotné rodičovstvo.“, s. 283). Myslím, že takýto jazyk môže čitateľky a čitateľov namiesto pritiahnutia k problematizovaným témam skôr oddialiť. Ani jeden z vyššie uvedených problémov nepotrebuje podľa môjho názoru na to, aby bol braný vážne, 'dodať autoritu' z cudzojazyčných, manažérskych, euro-politických diskurzov. Ďalším problémom viažucim sa k jazyku je zdôrazňovanie rodovej identity žien v texte prostredníctvom zdvojenej indikácie ich rodu. Mám na mysli slovné spojenia „ženy učiteľky“ (s. 107 a inde), „ženy odborné asistentky“ (s. 127 a inde), „ženy docentky“ (s. 127 a inde), „ženy akademické funkcionárky“ (s. 364 a inde). Čomu slúži táto emfáza, má nejaký špecifický význam, ktorý sa nedá sprostredkovať použitím pomenovania prostredníctvom profesie v ženskom tvare - t. j. učiteľky, odborné asistentky, docentky, akademické funkcionárky atď.? V mojom čítaní v knihe použité slovné spojenia skôr ženy od profesií či výkonných funkcií, ktoré vykonávajú, vedecko-pedagogických titulov, ktoré dosiahli, funkčných miest, na ktorých sú, vzdávajú a stavajú ich proti sebe. Teda, umocňujú chápanie žien na týchto miestach ako niečoho nepatričného a možno aj výnimočného. Podľa môjho názoru je tento jazykový postup pre dosiahnutie cieľov deklarovaných v úvode publikácie - dosiahnutie rodovej rovnosti na vysokých školách - kontraproduktívny. Napokon, posledná poznámka týkajúca sa jazyka súvisí s pojmom „rodovosť“ (s. 21, 45 a inde). Z vysvetlenia v texte Etely Farkašovej vyplýva, že ide o „rodovú podmienenosť“ (s. 21), Mariana Szapuová toto slovo uvádza napríklad v spojení „rodovosť vedy“ v zmysle nejakej vlastnosti, ktorá patrí vedeckým inštitúciám aj vedeckým teóriám (s. 45). Myslím, že úsilím viacerých prúdov feministickej teórie bolo a je, aby sa pojem rod nechápal ani ako podstata a ani atribút. (6) Zdá sa mi však, že slovo „rodovosť“ robí vo feministickom diskurze opačnú službu - indikuje buď, že „rodovosť“ vyjadruje nejakú podstatu súvisiacu s rodom, a/alebo že sa - keďže, ako sa okrídlene hovorí, 'rod je všade' - „rodovosť“ k čomukoľvek môže pridať ako nejaký prívlastok. Slovo „rodovosť“ už v slovenskom jazyku používajú viaceré - pôvodné (7) aj prekladové (8) - publikácie a dostáva sa tak do používania. Práve preto by bolo dobré o jeho význame a tom, čo robí a na čo slúži, diskutovať.

Druhou otázkou, ktorú nastoľujú aj samotné autorky štúdií, najmä však editorky a autorky textov v prvej časti, ukotvených disciplinárne vo filozofii, je problém, voľne povedané, spojenia teórie - tu feministickej filozofie - s empiriou, tu dátami z výskumu a ich interpretáciou. Editorky v predslove píše, že feministickú filozofiu chápu „ako teóriu, ktorá je ukotvená v reálnom živote“ (s. 8). Napríklad Mariana Szapuová pomenúva vzťah filozofického skúmania a výskumu pomocou štandardných sociologických a historických metód (štatistika, dotazník, fokusové skupiny, rozhovor) presnejšie, keď píše, že „problematiku postavenia žien vo vede [...] nemožno 'riešiť' a nemožno ani komplexne empiricky skúmať a uchopiť bez jej umiestnenia do širšieho teoretického kontextu

problematiky rodovej dimenzie vedy" (s. 59). Z usporiadania textov v publikácii a z ich niektorých znakov (napr. spôsobu citovania, argumentovania, použitých metód) usudzujem, že filozofické príspevky obsiahnuté v prvej časti sú presne tým, o čom píše Szapuová - kontextom, v mojom chápaní prostredím, v ktorom sa deje to, čo sa skúma, možno pozadím, na ktorom sa deje to hlavné. Je to veľa alebo málo? Mohli by byť tieto filozofické príspevky niečím iným? Prečo sú tým, čím sú?

Možno je to skôr záležitosťou istého disciplinárneho rešpektu, teda rešpektu voči metódam iných, nefilozofických disciplín, ale zdá sa mi, že feministický výskum (nielen v tejto publikácii) podlieha a buduje si dva mocné 'fetiše', ktoré prichádzajú z iných disciplín. Prvým je fetišizovanie relevantnosti štatistík či - ako sa píše aj na viacerých miestach publikácie - „tvrdých dát" (s. 42 a inde). V Závere editorky citujú feministickú sociologičku vedy a sociálnej politiky Hillary Rose: „Ak nemáte štatistiky, nemáte problém, nemáte politické opatrenie. Dostanete len gestá. Štatistiky pomáhajú identifikovať problémy a sú nápomocné pri monitorovaní efektívnosti opatrení." (S. 393.) Súhlasia s ňou a kvantifikáciu považujú za „prvý[m] a nevyhnutný[m] krok[om]" (s. 393). Mariana Szapuová vo svojom filozofickom príspevku - odvolávajú sa na sociológa Davida Silvermana - síce píše, že „dokonca aj tzv. 'tvrdé dáta' je možné interpretovať iba cez prizmu istej teórie a na základe istých teoretických predpokladov" (s. 42), tento prístup však autorky štúdií podľa môjho názoru dôsledne neuplatňujú. Publikácia ako celok tvorí oblúk od teórie, cez štatistiky, dáta a interpretáciu dotazníkového výskumu, výskumu diskusií vo fokusových skupinách až po interpretáciu naratívnych rozhovorov. Koncepty feministickej epistemológie, teórie vedy a metodológie z prvej časti publikácie by mali informovať interpretácie v ďalších častiach knihy. Myslím si, že pre analýzy a interpretácie dotazníkov, fokusových skupín a rozhovorov tvoria skôr kontext. Filozofické, viac teoretické príspevky stoja *vedľa* metodologicky viac sociologických a historických príspevkov, ale teoretické koncepty sa s nimi neprepletajú. Analýza výskumných dát je skôr vedená induktívne.

To pravdepodobne súvisí s druhým 'fetišom' feministického výskumu, ktorým je úsilie o vernosť údajom, nepochybne vyplývajúce z potreby zachovania dôvery medzi tou, ktorá poskytuje svoj príbeh ako 'dáta' a výskumníčkou, z potreby ich vzájomného rešpektu ako rešpektu ľudských bytostí. Toto úsilie je potrebné aj pochopiteľné. Ako o ňom - citujúc Uwe Flick - píše Zuzana Kiczková, napríklad výskum naratívnych rozhovorov by sa nemal dopustiť vážnych interpretačných nástrah, ktorými sú „prílišná generalizácia, zjednodušujúce východiská, 'moralizátorské' hodnotenia, paušalizujúce závery, príliš veľká koncentrácia na osobnú/súkromnú sféru a vytesnenie rodových noriem a stereotypov alebo zabúdanie na historický kontext" (s. 86). Jednotlivé príspevky sa rodového stereotypizovania určite nedopúšťajú, je ústredným predmetom ich skúmania a ako koncept ho aj viaceré štúdie používajú. Podľa môjho názoru ale problémom je, že generalizácie sa v príspevkoch tretej a piatej časti generujú induktívne a najmä -analýzy a interpretácie pri nich sa zastavia. Autorky sa (v kontraste s častými priebežnými zhrnutiami v kapitole o štatistikách) vyhýbajú robeniu záverov a vo viacerých príspevkoch sa vyslovovania záverov vedome vzdávajú a ponechávajú ich na čitateľky a čitateľov. Dáta nekonfrontujú s filozofickými konceptmi (ukazuje to aj neexistujúci zoznam literatúry v príspevkoch tretej a piatej časti publikácie, hoci editorky publikácie v Úvode konštatujú množstvo existujúcej zahraničnej literatúry a literatúry k téme, s. 17 - 18). Pritom by čítanie týchto analýz dát spolu s filozofickými konceptmi, ako ich autorky predstavujú na začiatku publikácie, mohlo byť zaujímavé a prínosné nielen z pohľadu interdisciplinárneho úsilia.

Takýto výskumný krok je určite riskantný a k jeho realizácii neprispieva ani neustále prebiehajúce vytyčovanie disciplinárnych hraníc. Pre tu citované dôvody uvedené Kiczkovou aj Szapuovou nie je možné takýto krok urobiť rýchlo. Vyžaduje veľa času - čas treba pre možnosť odstúpiť od dát, priblížiť sa k teóriám, a zase naopak. Tento 'výskumný rituál' vzd'aloovania a približovania pritom asi treba absolvovať niekoľkokrát. A takejto výskumnej a filozofickej práci usporiadanie akademickej práce v súčasnosti - ako ho napokon opisujú autorky publikácie - nepraje. I tak by som však toto uvažovanie o možnostiach disciplinárnej hybridity textov rada uviedla do diskusie.

Publikácia *Na ceste k rodovej rovnosti. Ženy a muži v akademickom prostredí* je výzvou - pre čitateľky a čitateľov, pre tých, ktorí budú chcieť v budúcnosti realizovať výskumy v tejto oblasti, tiež pre tie a tých, ktorí sa zaoberajú riadením vysokých škôl a vysokoškolskou politikou ako svojou profesiou a napokon aj pre jej editorky, autorky a autora. Je výzvou najmä preto, lebo za ňou stojí presvedčenie o potrebe rodovej rovnosti vo vysokoškolskom vzdelávaní, vede a výskume a úsilie tento entuziazmus a presvedčenie výskumníčok a autoriek preniesť najmä do širšej akademickej verejnosti, ako o tom píše editorky v Závère (s. 403). Procesy odohrávajúce sa v tomto prostredí pritom skôr nerovnosti prehľbujú. Túto situáciu opisuje tzv. Matúšov efekt pomenovaný podľa verša z Matúšovho evanjelia: „Lebo každému, kto má, bude dané a bude mať hojne; ale tomu, kto nemá, aj čo má, bude odňaté.“ Prelamovať kumulácie výhod, ktoré - v tomto prípade - determinuje rod, je pre fungujúce vysokoškolské, univerzitné, spoločenstvá zásadné. Lebo každá a každý z nás sa v ňom ocitáme v situáciách, keď z rôznych dôvodov 'nemáme'. To však nie je dôvod na to, aby nám nikdy nebolo 'dané'.

Poznámky

- (1) Farkašová, Etela. 2006. *Na ceste k „vlastnej izbe“: Postavy/podoby/problémy feministickej filozofie*. Bratislava: IRIS.
- (2) Pozri Kiczková, Zuzana. 2004. Posun skleneného stropu na príklade zastúpenia žien - učiteliek a výskumných pracovníčok na FiF UK. In Piscová, Magdaléna (ed.). *Ženy vo vede - alebo deravé potrebie?* Bratislava: Sociologický ústav SAV, s. 33 - 39.
- (3) Holubová, Barbora. 2010. Recenzia „Zuzana Kiczková - Mariana Szapuová - Jana Zezulová (eds.): Na ceste k rodovej rovnosti: ženy a muži v akademickom prostredí“. In *Sociológia*, 2010, č. 1, s. 73 - 77
- (4) Pozri Kiczková, Zuzana a kolektív. 2006. Pamäť žien: O skúsenosti sebautvárania v biografických rozhovoroch. Bratislava: IRIS.
- (5) Okrem už uvedených je spoluautorkou kapitoly o štatistikách Marta Mosná.
- (6) Pozri napr. Butler, Judith. 2003. *Trampoty s rodom: Feminizmus a subverzia identity*. Bratislava: ASPEKT.
- (7) Napr. Lukšík, Ivan - Supeková, Mariana. 2003. *Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach*. Bratislava: Humanitas.

(8) Stiegler, Barbara. 2008. Formulovanie cieľov a stratégií rodovej politiky. Preklad Jana Cviková. In *ASPEKTin - feministický webzin*, uverejnené 1. októbra 2008, získané 31. marca 2010. Dostupné na:

http://www.aspekt.sk/aspekt_in.php?content=clanok&rubrika=25&IDclanok=430

(9) A ako robia aj Mariana Szapuová, Zuzana Kiczková a autorka tejto recenzie v publikácii Szapuová, Mariana (ed.). 2009. *Situovaná veda: Podoby a kontexty tvorby poznania*. Bratislava: Centrum rodových štúdií FiF UK.

Mgr. Ľubica Kobová, MA
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo námestie 6
818 01 Bratislava
SR
e-mail: kobova@fphil.uniba.sk

Ako citovať tento článok

KOBOVÁ, Ľubica. Na ceste k rodovej rovnosti v akademickom prostredí. In *ASPEKTin - feministický webzin*. ISSN 1225-8982. Uverejnené 24. januára 2011. Získané 24. januára 2011. Dostupné na

http://www.aspekt.sk/aspekt_in.php?content=clanok&rubrika=29&IDclanok=665.